

یادگیری، آموزش و روان‌شناسی پرورشی

■ به زعم هرگنهان واسون؛ یادگیری یکی از مهم‌ترین زمینه‌ها در روان‌شناسی امروز و در عین حال یکی از مشکل‌ترین مفاهیم برای تعریف کردن است.

نکته برتر: معروف‌ترین تعریف یادگیری عبارت است از؛ یادگیری به فرآیند ایجاد تغییر نسبتاً پایدار در رفتار یا توان رفتاری که حاصل تجربه است و شامل حالت‌های موقتی بدن نمی‌شود. آنچه بیش از هر عامل دیگری سبب دگرگونی افراد در طول زندگی می‌شود، تجارب یادگیری هستند.

■ **توان رفتاری چیست؟** توان رفتاری حاکی از آن است که تغییر حاصل از یادگیری به تغییر در توانایی‌های یادگیرنده انجامیده نه صرفاً تغییر در رفتار ظاهری او.

■ برای شناخت یادگیری تنها از طریق مراجعه به رفتار آشکار فرد می‌توان از آن اطلاع حاصل کرد، اما برای شناخت رفتار، اعمال و حرکات درونی و بیرونی فرد نشان‌دهنده هستند.

■ **روان‌شناسان رفتار را به دو دسته تقسیم کرده‌اند:** ۱- درونی (نهان)؛ ۲- بیرونی (آشکار) تقسیم کرده‌اند. به زعم گیج و برلاینر، همه‌ی روان‌شناسان نیاز دارند که رفتارهای آشکار فرد را برای تعیین یادگیری در فرد مورد مشاهده قرار دهند، رفتار قابل مشاهده برابر است با عملکرد فرد.

■ **تفاوت رفتار و عملکرد:** عبارت است از این که رفتار به هر گونه عمل شخص اشاره دارد، ولی عملکرد نتیجه‌ی عمل فرد را دربر دارد. به زعم گانیه؛ عملکردها، رفتارهایی هستند که برحسب تأثیراتشان دسته‌بندی و نامگذاری می‌شوند.

نکته برتر: به قول هیلگارد و باور، تفاوت یادگیری و عملکرد؛ دانستن چگونه انجام دادن کاری و انجام دادن آن کار است.

✓ **تعریف آموزش:** به فعالیت‌های حرفه‌ای معلم آموزش گفته می‌شود.

■ **براون و اتکینس؛** آموزش را به عنوان فراهم آوردن فرصت‌هایی برای این که دانش‌آموزان یاد بگیرند تعریف کرده‌اند.

نکات برتر

- ① معمولاً فعالیت‌هایی را که معلم به قصد آسان کردن یادگیری در یادگیرندگان، انجام می‌دهد آموزش می‌نامند که معمولاً بین معلم و چند شاگرد به صورت کنش متقابل انجام می‌گیرد. ② یادگیری از سوی شاگرد صورت می‌گیرد و هدف معلم فراهم آوردن وسایلی است که یادگیری را آسان می‌کند.
- ③ یادگیری یک فرآیند درونی فرض می‌شود و آموزش نسبت به یادگیری جنبه‌ی بیرونی دارد.

نکته برتر: آموزش کلاسی مبتنی بر کنش متقابل معلم و شاگرد است و آموزش در مفهوم کلی شامل هرگونه فعالیت یا تدبیر از پیش طرح‌ریزی شده می‌باشد که هدف آن آسان کردن یادگیری در یادگیرندگان است.

آموزش در مقایسه با تدریس:

✓ **تفاوت آموزش و تدریس به شرح ذیل می‌باشد:** ۱- آموزش علاوه بر فعالیت کلاسی، فعالیت مربوط به طراحی آموزش و فعالیت‌های مربوط به طراحی و ارزشیابی را نیز شامل می‌شود؛ ۲- در مقابل تدریس (درس دادن) عمدتاً به فعالیت‌های کلاسی معلم که در حضور شاگرد و غالباً به صورت کلامی گفته می‌شود؛ ← به صورت کنش و واکنش متقابل معلم و شاگرد، اشاره دارد.

■ تدریس کوشش‌های بین فردی برای کمک به یادگیرندگان در کسب دانش، فراگیری مهارت‌ها و درک توانمندی‌های خود را دربر دارد.

نکته برتر: تدریس بخشی از آموزش است اما کل آن نیست، تدریس وابسته به معلم است، اما آموزش می‌تواند بدون حضور معلم انجام گیرد.

تعریف پرورش:

■ پرورش در مقابل (Edocation) یعنی آموزش قرار دارد و به فرآیندی منظم و مستمر گفته می‌شود که هدف آن هدایت رشد جسمانی و روانی (رشد همه‌جانبه فرد) و نیز کمک به شکوفا شدن استعدادهای ذاتی آنان است.

نکته برتر: پرورش رشد طبیعی فرد را شکوفا می‌سازد.

✓ پرورش و کارآموزی:

نکته برتر: کارآموزی معادل (Trainig) که به اشتباه معادل پرورش فرض شده است، بنا به تعریف، کارآموزی یعنی گسترش نگرش، دانش، مهارت و الگوهای رفتاری موردنظر یک فرد برای انجام عملکرد مناسب در یک تکلیف یا شغل معین.

✓ **تفاوت بین کارآموزی و پرورش عبارت است از:** ۱- فعالیت پرورشی وسیع است (تمام جنبه زندگی)، اما کارآموزی به حوزه‌های محدود فعالیت اختصاص دارد؛ ۲- هدف‌های پرورشی کلی و جامع‌اند، اما هدف کارآموزی محدود است؛ ۳- دوره‌های پرورشی طولانی‌اند مانند دبستان، دبیرستان و غیره، اما کارآموزی، مقطعی و کوتاه‌مدت (مانند تربیت معلم - تربیت ماشین‌نویس) است؛

۴- پرورش غالباً توسط نهادهای دولتی و رسمی انجام می‌پذیرد، اما کارآموزی را عمدتاً مؤسسات صنعتی و خصوصی و گاه دولتی، آن هم برای تأمین نیروی انسانی موردنیاز خود برگزار می‌کند؛

۵- در نظام پرورشی، پرورش‌یابندگان آزادند تا به دلخواه مسیرهای خود را برگزینند، اما در دوره‌های کارآموزی، همه‌ی کارآموزان موظف‌اند که هدف واحدی را دنبال کنند؛ ← به عبارتی فعالیت‌های پرورشی تأمین‌کننده‌ی نیازهای پرورش‌یابندگان هستند، درحالی که دوره‌های کارآموزی معمولاً نیازهای سازمان‌های اداره‌کننده‌ی این دوره‌ها را برآورده می‌کنند.

پژوهش در روان‌شناسی پرورشی

■ روان‌شناسی پرورشی دارای روش‌های پژوهشی متنوعی است که می‌توان آن‌ها را در چهار دسته پژوهش به شرح ذیل مورد بررسی قرار داد.

۱- پژوهش توصیفی:

■ در این پژوهش موقعیت‌های آموزشی به صورتی که به‌طور طبیعی رخ می‌دهند، توصیف می‌شوند.

■ انواع سؤال در پژوهش توصیفی ممکن است؛ بدین شرح مطرح شود: نوجوانان هدف مدرسه را در چه چیزی می‌دانند؟ که باید توصیف شود.

■ پژوهشگر در روش توصیفی ممکن است در کلاس حاضر شود و فراوانی انجام یک کار را شمارش کند یا ممکن است به تناوب یک تجربه آموزشی را ثبت دیداری یا شنیداری نماید.

■ استفاده از پرسش‌نامه برخلاف پژوهش همبستگی و آزمایشی که داده‌های کمی به دست می‌دهند (به روش‌های پژوهش کمی شهرت دارند)، در پژوهش توصیفی معمولاً به صورت غیرکمی (کیفی) گزارش می‌شوند.

☑ مهم‌ترین روش‌های پژوهش توصیفی یا کیفی عبارتند از:

۱- موردپژوهی: (یا مطالعه موردی)، که در آن یک شخص یا موقعیت عمیقاً مورد بررسی قرار می‌گیرد.

📌 **نکته برتر:** موردپژوهی زمانی به کار می‌رود که شرایط ویژه زندگی یک فرد را به دلایل عملی یا اخلاقی نمی‌توان تکرار کرد.

۲- بررسی میدانی: آن نوع پژوهش است که در موقعیت‌های طبیعی رخ می‌دهد.

📌 **نکته برتر:** در بررسی میدانی به طور عمده از فنون مشاهده طبیعی استفاده می‌شود، در مشاهده پژوهشگر تا آنجا که ممکن است به آزمودنی‌های خود نزدیک می‌شود.

۳- قوم‌نگاری: روشی است در مردم‌شناسی که به منظور بررسی عمیق ویژگی‌های یک گروه از مردم مانند یک فرهنگ، جامعه یا قبیله به کار می‌رود و هدف آن کسب اطلاعات جامعی درباره‌ی مسئله یا موضوع مورد مطالعه است، به این منظور که توصیف کامل و درک عمیقی از آن فراهم آید.

■ نمونه معروف قوم‌نگاری کارهای مردم‌شناسی مارگارت میراست، در روش قوم‌نگاری از فنون مختلف پژوهش از جمله مشاهده طبیعی و مصاحبه استفاده می‌شود. یکی از ویژگی‌های پژوهش قوم‌نگاری این است که آن‌ها غالباً گروه‌های درازمدت هستند. ۴- زمینه‌یابی (مصاحبه و پرسش‌نامه): به‌طور عمده برای سنجش عقاید یا نگرش‌های مردم درباره‌ی موضوع‌های مختلف یا جمع‌آوری اطلاعات درباره‌ی ویژگی‌های پدیده‌ها به کار می‌رود و در آن معمولاً از مصاحبه و پرسش‌نامه استفاده می‌شود.

📌 **نکته برتر:** برخلاف سایر پژوهش‌های توصیفی نتایج پژوهش زمینه‌یابی می‌تواند به صورت کمی گزارش شود، پژوهش لورتنی در پرسش از معلمان، نمونه‌ای از زمینه‌یابی است.

۲- پژوهش همبستگی: در این پژوهش رابطه‌ی میان دو و یا چند متغیر (رویداد یا ویژگی) تعیین می‌شود. با همبستگی هم می‌توان رابطه‌ی زمانی میان متغیرها و هم رابطه‌ی پیش‌بینی میان آن‌ها را تعیین کرد. رابطه‌ی میان متغیرها با ضریب همبستگی نشان داده می‌شود، در ضریب همبستگی هم میزان و هم جهت دیده می‌شود.

✓ ضریب همبستگی با حرف ۲ نمایش داده می‌شود و می‌تواند مقادیر +۱ و -۱ را شامل شود؛ به شرح ذیل: ۱- ضریب همبستگی +۱: نشانه‌ی رابطه‌ی کامل مثبت یا مستقیم بین دو متغیر است، براساس ضریب +۱ می‌توان یک متغیر را به طور کامل از روی متغیر دیگر پیش‌بینی کرد؛ مثلاً رابطه‌ی بین قطر و محیط دایره: هر دایره‌ای که قطرش از همه بیشتر است، محیطش از همه بیشتر است و بالعکس. ۲- ضریب همبستگی -۱: نشان‌دهنده‌ی رابطه‌ی کامل منفی یا معکوس بین دو متغیر است، می‌توان یک متغیر را از روی متغیر دیگر به طور کامل پیش‌بینی کرد، اما به جهت عکس. ۳- ضریب همبستگی صفر: به معنای نبود رابطه است، با داشتن ضریب صفر، هیچ‌گونه پیش‌بینی نمی‌توان انجام داد. ۴- ضریب همبستگی‌هایی که با اعداد بین -۱ و +۱ به جز صفر نشان داده می‌شوند: نماینده‌ی رابطه‌ی غیر کامل هستند و هر چقدر ضریب همبستگی بیشتر باشد، مقدار رابطه‌ی متغیرها بیشتر است.

نکات پرتز

① تنها تفاوت ضریب‌های مثبت و منفی جهت پیش‌بینی آن‌هاست. ② ضریب‌های همبستگی را نمی‌توان به صورت درصد تعبیر کرد، اما مجذور ضریب همبستگی نشان‌دهنده‌ی درصد وجه مشترک بین دو متغیر موردنظر است؛ مثلاً برای ضریب همبستگی ۰.۶ می‌توان گفت: درصد $۰.۶^۲ = ۰.۳۶$ اگر چه با استفاده از ضریب همبستگی رابطه‌ی زمانی بین متغیرها را پیش‌بینی می‌کنیم، اما براساس این ضریب نمی‌توان بین متغیرها رابطه‌ی علیت برقرار کرد. ④ برای بیان رابطه‌ی علیت باید متغیرهای پیش‌بین و متغیر ملاک را مورد استفاده قرار دهیم نه متغیر مستقل و وابسته را.

■ متغیر پیش‌بین متغیری است که از روی آن متغیر ملاک را پیش‌بینی می‌کنند و متغیر ملاک متغیری است که مورد پیش‌بینی واقع می‌شود، مثلاً از روی نمره‌ی هوش دانش‌آموزان (متغیر پیش‌بین) می‌توان نمره‌های پیشرفت تحصیلی آنان (متغیر ملاک) را پیش‌بینی کرد.

۳- پژوهش آزمایشی: روش‌های پژوهش همبستگی و توصیفی فراتر از توصیف و پیش‌بینی اطلاعات چیز دیگری در اختیار ما نمی‌گذارند. ما می‌توانیم به کمک پژوهش آزمایشی علاوه بر توصیف و پیش‌بینی به رابطه‌ی علت و معلولی بین امور هم پی‌ببریم.

■ نکته پرتز: در پژوهش آزمایشی تا سطح علت و معلولی رابطه‌های یافت شده را ریشه‌یابی می‌نماید، دقیق‌ترین نوع پژوهش در آموزش و یادگیری آزمایش است. در پژوهش آزمایشی سعی می‌شود تا نشان داده شود که دستکاری یا ایجاد تغییر در یک متغیر در متغیر دیگر نیز تغییراتی ایجاد می‌کند و بدین‌وسیله رابطه‌ی علیت برقرار می‌شود.

✓ پژوهش آزمایشی به دو صورت گروهی و انفرادی به شرح ذیل انجام می‌شود:

۱- پژوهش آزمایشی گروهی: در آزمایش گروهی تمام شرایط پژوهش، زیر نظارت و کنترل دقیق آزمایشگر درمی‌آیند تا امکان تعیین تأثیر ایجاد تغییرات یا اصطلاحاً دخل و تصرف در یک متغیر (متغیر مستقل) بر متغیر دیگر (وابسته) فراهم آید. متغیر مستقل با گروه آزمایشی، بدین‌منظور به کار می‌رود تا معلوم شود که متغیر مستقل توانسته است تغییرات مورد پیش‌بینی را در گروه آزمایشی ایجاد کند یا نه.

اشاره متحرک:

■ غیر از موارد فوق، سایر اشارات، اشاره متحرک‌اند و همانطور که گفته شد، در این نوع اشاره دست حرکت می‌کند.

✓ اشاره از حرف به سوی صداهای کشیده (ا، ی، و) در بخش‌های دارای اینگونه ترکیبات، مانند: «توحیه»، درحالی‌که به وسیله خطبر، از حرف «ن» به سوی صدای «و» اشاره می‌کنیم، دانش‌آموزان می‌خوانند: «تو»، آنگاه از «ح» به سوی صدای «ی»، اشاره کرده و آنها می‌خوانند: «حی» و سپس از حرف «ه» به سوی صدای «ه» اشاره می‌کنیم تا بخوانند: «ها».

✓ اشاره از حرکت کوتاه به سوی حرف ساکن، مانند: أصلح، استکبرتم، أمهلهم در اینگونه کلمات از حرکت به سوی علامت سکون اشاره می‌کنیم؛ مثلاً در کلمه «أصلح» از حرکت «َ» به علامت «ساکن» اشاره می‌کنیم و آنها می‌خوانند: «أص»، سپس از حرکت «ِ» به علامت «ساکن» اشاره می‌کنیم و آنها می‌خوانند: «إلح».

✓ اشاره به تشدید در بخش‌های دارای حرف مشدد مانند: رَبُّ، حَقُّ، لَمَّا. در اینگونه کلمات، از حرکت کوتاه به سوی علامت تشدید اشاره می‌کنیم؛ مثلاً در کلمه «رَبُّ» از حرکت «َ» به سوی علامت «تشدید» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان می‌خوانند: «رَب»، سپس به حرکت «ِ» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان با هم می‌خوانند: «رَبُّ».

 مهم‌ترین سنگ بنای مهارت خواندن: در کار با لوحه، اشاره صحیح و فنی به حرف و حرکات، از مهم‌ترین گام‌های اولیه در آموزش روخوانی قرآن است و اگر این آموزش که نقش بسیار مؤثری در بازشناسی حروف و حرکات و دقت در صحیح خواندن دانش‌آموزان دارد، به شکل درست و کامل انجام شود، مهم‌ترین سنگ بنای مهارت خواندن صحیح قرآن گذاشته می‌شود.

 نکته‌برتر: توجه داشته باشیم که در هنگام آموزش لوحه، دانش‌آموزان با اشاره ما، فقط بخش خوانی می‌کنند و در اینجا شمرده‌خوانی صورت نمی‌گیرد و پس از آموزش لوحه، در همان جلسه، دانش‌آموزان کتاب‌های قرآن را باز کرده و هر کدام از آنها بخشی از آیات و عبارات آن جلسه را به صورت شمرده می‌خوانند. بنابراین، لوحه را بخش‌بخش و عبارات کتاب را به صورت شمرده می‌خوانند و این دو مکمل یکدیگرند.

مهم‌ترین علل بروز مشکلات در روخوانی:

۱- عجله و شتاب‌زدگی: از دانش‌آموز می‌خواهیم که کلمات و عبارات را آرام و شمرده بخواند و به حروف و حرکات نیز دقت کند.

۲- طولانی خواندن و وصل عبارات به یکدیگر: از او می‌خواهیم که جمله به جمله بخواند؛ مانند آیات تقطیع شده در کتاب درسی.

۳- خجالت، اضطراب و عدم اعتماد به نفس: با برخورد‌های مناسب و ایجاد اعتماد به نفس این مشکل را برطرف می‌کنیم. برخورد‌های مناسبی از قبیل: خوش‌رویی، تشویق، تغییر نوبت قرائت، قطع نکردن قرائت دانش‌آموز.

۴- کم‌توجهی به حروف و حرکات و کلی‌خوانی کلمات و ترکیبات: از طریق اشاره به بخش‌های مختلف کلمات، توجه دانش‌آموز را به علایم و حرکات جلب می‌کنیم.

۵- نمادها و ترکیبات جدید و نامانوس نسبت به سواد فارسی: این موارد را با معادل‌های فارسی مقایسه

کرده و آموزش می‌دهیم. مواردی مانند: $\text{أَمَّا} = \text{آمّا}$ به $\text{بِهِ} = \text{بھی}$

۶- وجود حروف ناخوانا در بسیاری از کلمات و ترکیبات آیات قرآن: گاهی دانش آموز، خودبه خود، آنها را می خواند. با معادل سازی و تذکر نسبت به ناخوانا بودن این حروف، می توانیم مشکل را برطرف کنیم.

قرائت آیات درس:

اهداف:

- ✓ تقویت زیباخوانی و روان خوانی قرآن کریم؛
- ✓ تقویت انگیزه خواندن قرآن کریم؛
- ✓ ایجاد تنوع و جذابیت در کلاس قرآن؛
- ✓ آشنایی ضمنی و غیرمستقیم با برخی از نکات تجویدی و زیباخوانی قرآن کریم؛
- ✓ کسب مهارت تدریجی و عملی زیبا خواندن قرآن کریم.

مراحل تدریس قرائت:

- ✓ پس از تمرین روخوانی آیات مورد نظر و آماده کردن دانش آموزان و ایجاد انگیزه برای تمرین قرائت، فایل صوتی قرائت را پخش کرده و از دانش آموزان می خواهیم با نگاه به متن آیات درس، قرائت هر عبارات را ابتدا گوش کنند، سپس همراه با نوار به صورت دسته جمعی، شبیه آن بخوانند.
- ✓ در مواردی که کلمه یا ترکیبی را بیشتر دانش آموزان اشتباه می خوانند، به شیوه مناسب رفع اشکالی می کنیم و مجدداً فایل قرائت را پخش می کنیم.
- ✓ پس از اتمام تمرین قرائت با فایل صوتی، از دانش آموزان می خواهیم که هر کدام یک جمله از آیات درس را بخوانند.

نکات برتر

۱- به منظور افزایش توانایی دانش آموزان در قرائت قرآن و فراهم کردن فرصت بیشتر تمرین در کلاس، می توانیم از روش تمرین گروهی بهره بگیریم؛ یعنی دانش آموزان را گروه بندی کنیم تا هر یک بخشی از آیات درس را برای سایر اعضای گروه بخواند. در این حالت، اعضای گروه اشتباهات یکدیگر را تصحیح می کنند و ما بر فعالیت دانش آموزان نظارت داریم. ۲- بهتر است هنگام تمرین قرائت آیات درس، ابتدا دانش آموزان قوی تر، آنگاه سایر دانش آموزان بخوانند تا افراد ضعیف تر به دور از اضطراب آمادگی بیشتری برای خواندن پیدا کنند. همچنین مناسب است خواندن عبارات مشکل و طولانی تر به دانش آموزان قوی تر سپرده شود.

درك معنای عبارات و آیات قرآن کریم: دومین مهارتی که در فرایند آموزشی جامع قرآن بایستی در دانش آموزان ایجاد کرد، «کسب مهارت درک معنای عبارت و آیات قرآن کریم» است. این مهارت را می توان در ضمن آموزش روخوانی به دانش آموزان ایجاد کرد.

خواندن برخی از آیات درس همراه با ترجمه آنها:

- ✓ **اهداف:** آشنایی با برخی از آموزه های بلند و حکمت آمیز قرآن کریم؛
- ✓ تقویت انگیزه و علاقه به یادگیری قرآن و خواندن مستمر آن؛
- ✓ ایجاد زمینه برای درک تدریجی معنای واژگان بر کاربرد قرآن کریم؛
- ✓ تقویت انگیزه و علاقه به یادگیری قرآن کریم و خواندن مستمر آن حتی الامکان با توجه به درک معنای عبارات؛

سؤالات تألیفی و شبیه‌سازی شده‌ی آزمون استخدامی (تستی)

TEST
□□□□

۱- کدام یک از گزینه‌های زیر از کارکردهای حوزه‌ی علوم تجربی محسوب نمی‌شود؟

- (۱) شناخت و استفاده‌ی مسئولانه از طبیعت
- (۲) تعمیق و تعادل در نگرش توحیدی
- (۳) آموختن روش کسب علم و آگاهی
- (۴) رشد و ارتقاء شایستگی‌های مهارتی و اخلاقی

TEST
□□□□

۲- قلمروهای حوزه‌ی علوم تجربی کدامند؟

- (۱) دانش، فرایندهای علمی، فناوری
- (۲) جهان پیرامون، ژرف‌اندیشی، فرضیه
- (۳) فرضیه، دانش، جهان پیرامون
- (۴) دانش، فرایندهای علمی، جهان پیرامون

TEST
□□□□

۳- فرایندهای علمی در قلمرو حوزه‌ی علوم تجربی شامل کدام یک از موارد زیر می‌باشند؟

- (۱) اندازه‌گیری، فرضیه و مدل‌سازی
- (۲) مشاهده، طراحی تحقیق، تفسیر یافته‌ها
- (۳) طبیعت و مواد فرآوری شده، ماده و موجودات
- (۴) گزینه ۱ و ۲

TEST
□□□□

۴- در سازماندهی محتوا و آموزش رعایت چه نکاتی ضروری می‌باشد؟

- (۱) آموختن روش و مسیر کسب علم و توانایی
- (۲) پرورش انواع تفکر، ژرف‌اندیشی و تعالی‌جویی
- (۳) تلفیق نظر و عمل جهت پرورش مهارت‌های علمی
- (۴) هر سه گزینه

TEST
□□□□

۵- رویکردهای تولید برنامه‌ی درسی علوم تجربی کدامند؟

- (۱) یادگیری‌های مشترک، سواد علمی فناورانه
- (۲) ایجاد ارتباط بین آموزه‌های علمی و زندگی واقعی
- (۳) مرتبط ساختن محتوای یادگیری با یادگیری معنادار
- (۴) رویکردهای موضوعی، زمینه‌محوری

TEST
□□□□

۶- محورهای رویکرد تولید برنامه درسی در ارتباط با یادگیری‌های مشترک کدامند؟

- (۱) آداب و مهارت‌های زندگی
- (۲) کار و فناوری
- (۳) مهارت‌های تفکر
- (۴) هر سه گزینه

TEST
□□□□

۷- ویژگی رویکرد زمینه‌محوری در تولید برنامه‌ی درسی چیست؟

- (۱) کمک به دانش‌آموزان برای شناخت بهتر دنیای اطراف خود
- (۲) انتخاب زمینه‌هایی که امکان تلفیق تجربه‌های متفاوت یادگیری را فراهم کند.
- (۳) ایجاد علاقه‌مندی و انگیزه و مهارت کافی در فراگیران
- (۴) توجه به تجربیات شخصی یادگیرندگان

TEST
□□□□

۸- کدام فعالیت‌ها، توانایی دانش‌آموزان را در درک دنیای اطراف تقویت می‌کند؟

- (۱) سازماندهی، کاربرد و آزمایش کردن اطلاعات
- (۲) مشاهده، تجربه و آزمایش دنیای پیرامون
- (۳) مشاهده، آزمایش و نتیجه‌گیری
- (۴) گزینه ۱ و ۲

TEST
□□□□

۹- فرایند علوم چیست؟

- (۱) یافتن اطلاعات
- (۲) آزمایش نظریات
- (۳) توضیح و تفسیر اطلاعات
- (۴) هر سه گزینه

پاسخ‌نامه‌ی کلیدی

سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ	سوال	پاسخ
۱	۲۴۱	۳	۲۰۱	۴	۱۶۱	۴	۱۲۱	۱	۸۱	۳	۴۱
۴	۲۴۲	۲	۲۰۲	۲	۱۶۲	۳	۱۲۲	۲	۸۲	۱	۴۲
۲	۲۴۳	۴	۲۰۳	۳	۱۶۳	۳	۱۲۳	۲	۸۳	۳	۴۳
۴	۲۴۴	۲	۲۰۴	۲	۱۶۴	۱	۱۲۴	۴	۸۴	۱	۴۴
۱	۲۴۵	۱	۲۰۵	۱	۱۶۵	۳	۱۲۵	۱	۸۵	۲	۴۵
۱	۲۴۶	۴	۲۰۶	۱	۱۶۶	۲	۱۲۶	۳	۸۶	۳	۴۶
۱	۲۴۷	۳	۲۰۷	۳	۱۶۷	۴	۱۲۷	۴	۸۷	۱	۴۷
۲	۲۴۸	۱	۲۰۸	۲	۱۶۸	۳	۱۲۸	۲	۸۸	۴	۴۸
۲	۲۴۹	۳	۲۰۹	۱	۱۶۹	۲	۱۲۹	۱	۸۹	۲	۴۹
۴	۲۵۰	۴	۲۱۰	۳	۱۷۰	۱	۱۳۰	۳	۹۰	۱	۵۰
۳	۲۵۱	۱	۲۱۱	۴	۱۷۱	۴	۱۳۱	۲	۹۱	۲	۵۱
۱	۲۵۲	۴	۲۱۲	۱	۱۷۲	۱	۱۳۲	۱	۹۲	۴	۵۲
۳	۲۵۳	۲	۲۱۳	۱	۱۷۳	۳	۱۳۳	۳	۹۳	۱	۵۳
۱	۲۵۴	۴	۲۱۴	۲	۱۷۴	۲	۱۳۴	۳	۹۴	۳	۵۴
۱	۲۵۵	۱	۲۱۵	۴	۱۷۵	۱	۱۳۵	۳	۹۵	۲	۵۵
۳	۲۵۶	۳	۲۱۶	۱	۱۷۶	۴	۱۳۶	۳	۹۶	۴	۵۶
۱	۲۵۷	۲	۲۱۷	۴	۱۷۷	۳	۱۳۷	۴	۹۷	۴	۵۷
۱	۲۵۸	۱	۲۱۸	۱	۱۷۸	۱	۱۳۸	۴	۹۸	۳	۵۸
۱	۲۵۹	۱	۲۱۹	۲	۱۷۹	۲	۱۳۹	۳	۹۹	۲	۵۹
۴	۲۶۰	۱	۲۲۰	۴	۱۸۰	۴	۱۴۰	۲	۱۰۰	۴	۶۰
۲	۲۶۱	۳	۲۲۱	۳	۱۸۱	۳	۱۴۱	۴	۱۰۱	۲	۶۱
۳	۲۶۲	۲	۲۲۲	۴	۱۸۲	۴	۱۴۲	۴	۱۰۲	۱	۶۲
۳	۲۶۳	۳	۲۲۳	۱	۱۸۳	۴	۱۴۳	۱	۱۰۳	۱	۶۳
۲	۲۶۴	۲	۲۲۴	۲	۱۸۴	۲	۱۴۴	۱	۱۰۴	۴	۶۴
۱	۲۶۵	۱	۲۲۵	۱	۱۸۵	۳	۱۴۵	۱	۱۰۵	۳	۶۵
۱	۲۶۶	۲	۲۲۶	۴	۱۸۶	۲	۱۴۶	۴	۱۰۶	۲	۶۶
۱	۲۶۷	۲	۲۲۷	۲	۱۸۷	۴	۱۴۷	۳	۱۰۷	۳	۶۷
۳	۲۶۸	۴	۲۲۸	۴	۱۸۸	۳	۱۴۸	۱	۱۰۸	۲	۶۸
۲	۲۶۹	۳	۲۲۹	۱	۱۸۹	۱	۱۴۹	۱	۱۰۹	۱	۶۹
۳	۲۷۰	۳	۲۳۰	۳	۱۹۰	۲	۱۵۰	۱	۱۱۰	۲	۷۰
۱	۲۷۱	۱	۲۳۱	۲	۱۹۱	۴	۱۵۱	۳	۱۱۱	۳	۷۱
۴	۲۷۲	۴	۲۳۲	۳	۱۹۲	۲	۱۵۲	۱	۱۱۲	۴	۷۲
۴	۲۷۳	۳	۲۳۳	۴	۱۹۳	۱	۱۵۳	۳	۱۱۳	۱	۷۳
۳	۲۷۴	۳	۲۳۴	۱	۱۹۴	۳	۱۵۴	۱	۱۱۴	۳	۷۴
۳	۲۷۵	۳	۲۳۵	۱	۱۹۵	۴	۱۵۵	۱	۱۱۵	۱	۷۵
۳	۲۷۶	۴	۲۳۶	۱	۱۹۶	۱	۱۵۶	۴	۱۱۶	۱	۷۶
۴	۲۷۷	۴	۲۳۷	۴	۱۹۷	۲	۱۵۷	۱	۱۱۷	۴	۷۷
۱	۲۷۸	۲	۲۳۸	۳	۱۹۸	۴	۱۵۸	۴	۱۱۸	۳	۷۸
۲	۲۷۹	۱	۲۳۹	۱	۱۹۹	۱	۱۵۹	۳	۱۱۹	۳	۷۹
۲	۲۸۰	۳	۲۴۰	۲	۲۰۰	۳	۱۶۰	۲	۱۲۰	۳	۸۰

مبانی و کلیات روش تدریس قرآن در دوره ابتدایی

اهداف کلی آموزش قرآن در پایه ابتدایی:

- ✓ آشنایی با قرآن کریم که کلام الهی و کتاب آسمانی است.
- ✓ تقویت انس و علاقه به قرآن کریم و یادگیری آن؛
- ✓ روخوانی قرآن به صورت شمرده و آرام از روی مصحف با استفاده از رسم الخط آموزشی؛
- ✓ توانایی خواندن آیات کتاب درسی به صورت روان و آهنگین؛
- ✓ آشنایی با قواعد ضروری روخوانی قرآن؛
- ✓ حفظ کردن برخی از سوره‌های کوتاه کتاب درسی؛
- ✓ آشنایی با برخی از داستان‌های قرآن کریم؛
- ✓ فراگیری معنای برخی از کلمات ساده و عبارات کوتاه قرآن؛
- ✓ تقویت علاقه به شنیدن خواندن و فهم معنای آیات قرآن؛
- ✓ آشنایی با مفهوم برخی از پیام‌های قرآن؛
- ✓ شناسایی و تقویت استعدادهای دانش‌آموزان در گرایش‌های مختلف آموزش قرآن.

جامعیت آموزش قرآن: آموزش جامع قرآن، فرایندی است برای دستیابی به توانایی خواندن، درک معنا، تدبر در آیات و آشنایی با معارف قرآن به منظور انس و بهره‌گیری دایمی از قرآن کریم و تقویت ایمان و عمل صالح؛ و در این راستا، چهار مهارت را بایستی در دانش‌آموزان ایجاد کرد که سه مهارت اول، اجزای سواد قرآنی و مهارت چهارم، ثمره آن است.

سواد قرآنی:

«سواد قرآنی، اعتقاد و علاقه به یادگیری قرآن کریم و برخورداری از دانش و مهارت پایه به منظور بهره‌گیری مستمر و مادام‌العمر از قرآن کریم و انس دایمی با آن است.»

■ مطابق این تعریف سواد قرآنی دارای ویژگی‌های زیر است:

- ✓ سواد قرآنی یک نیاز همگانی است.
- ✓ سواد قرآنی از یک حد پایه برخوردار است.
- ✓ حد سواد قرآنی در طول زمان در حال رشد است.
- ✓ حداقل سواد قرآنی منجر به علاقه‌مندی خواندن مستمر قرآن کریم، فهم تدریجی معنای عبارات و آیات آن شده و زمینه‌ساز بهره‌گیری مادام‌العمر از آموزه‌های الهی می‌شود.

هرم سواد قرآنی:

■ سواد قرآنی دارای اجزای زیر است:

- ✓ توانایی خواندن قرآن کریم؛

✓ درک معنای عبارات و آیات قرآن کریم؛

✓ تدبیر در آیات؛

✓ انس با قرآن کریم (قاعده هرم).

■ **توانایی خواندن قرآن کریم؛** اولین و مهم‌ترین رکن سواد قرآنی کسب «مهارت خواندن» است. بیشترین زمان جلسه آموزش قرآن باید به کسب مهارت خواندن دانش‌آموزان اختصاص یابد. در واقع تمام علوم از مجرای خواندن و نوشتن می‌گذرند و راه ورود به دریای قرآن نیز مهارت خواندن قرآن کریم است.

■ **روش دیداری یا روش شنیداری؛** اولین تفاوتی که روخوانی با روان‌خوانی دارد در نوع مهارت است. روخوانی مهارتی دیداری و روان‌خوانی مهارتی شنیداری است.

زمانی که روخوانی آموزش می‌دهیم، چشم دانش‌آموزان را با آیات و عبارات قرآن درگیر می‌کنیم و هنگامی که به آموزش روخوانی می‌پردازیم، گوش دانش‌آموزان را در معرض شنیدن آیات و عبارات قرار می‌دهیم.

■ **نقش چشم در کسب مهارت خواندن؛** در واقع بیشتر اطلاعاتی که از محیط کسب می‌کنیم از طریق چشم است. ولی تنبل‌ترین عضو بدن هم چشم می‌باشد و چشم و گوش در امر آموزش قرآن دو عضو کاملاً متضادند و ما هر اندازه گوش دانش‌آموزان را در معرض عبارات قرآنی قرار می‌دهیم، به همان نسبت چشم آنها به حرکات و علائم بی‌توجه می‌شود. مثلاً بارها با دانش‌آموزانی مواجه شده‌ایم که در خواندن سوره حمد، آیه «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» را «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» می‌خوانند؛ در سوره توحید «لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ» را به اشتباه «يَمْ يَلِدْ وَيَمْ يُولَدْ» می‌خوانند.

■ **اشکال این دانش‌آموزان این است که گوش آنها در معرض این سوره‌ها قرار گرفته است و چشم آنها این آیات را ندیده است و اگر هم آیات را به او نشان داده‌ایم؛ یا آنها را وا داشته‌ایم که از رو بخوانند، با همان پیش-زمینه قبلی، دیگر توجه به حروف و حرکات ندارند.**

📖 **آسیب روش شنیداری؛** آسیب این نوع آموزش این است که اگر از دانش‌آموزان خواسته شود آیات قبل و بعد را بخوانند، آنان نمی‌توانند آیات این صفحه را در خواندن به آیات صفحه‌های قبل و بعد تعمیم دهند. حتی اگر از دانش‌آموزان خواسته شود همین قسمت حفظ‌شده را از روی کتاب بخوانند، باز هم معمولاً با اشکال می‌خوانند؛ یعنی آموزش به شیوه شنیداری باعث می‌شود که دانش‌آموزان فقط همان قسمت‌هایی که شنیده و تکرار کرده‌اند را یاد بگیرند و این در صورتی است که در آموزش قرآن، آیه‌ها و سوره‌های خاصی موضوعیت ندارند و بایستی دانش‌آموزان به این توانایی برسند که هر جای قرآن را باز کنند، بخوانند.

📌 نکات برتر

دومین تفاوتی که روش دیداری با روش شنیداری در آموزش قرآن دارد، این است که در روخوانی از دانش‌آموزان می‌خواهیم که عبارات را به صورت بخش‌بخش و سپس شمرده بخوانند و در حین بخش-خوانی آنها، قواعد روخوانی را نیز به صورت گذرا آموزش می‌دهیم و از قاعده‌گویی اجتناب می‌کنیم؛ اما در روان‌خوانی به شیوه شنیداری، با صوت، لحن و رعایت قواعد تجوید سروکار داریم که هیچ‌کدام از این موارد، رسالت و وظیفه آموزگار دوره ابتدایی نیست.

نمادها و قواعد قرآن دوره ابتدایی (در یک نگاه):

- قواعد روخوانی شامل قواعدی چون علامت سکون، تشدید، الف کوچک و ... قواعد روخوانی‌اند.
- در پایه اول ابتدایی: دانش‌آموزان با حروف ناخوانا و علامت تشدید آشنا می‌شوند. براث
 - در پایه دوم ابتدایی: دانش‌آموزان علاوه بر موارد فوق، با الف کوچک، سکون، اتصالات، ک، ه، تنوین‌ها، همزه (ء)، و پایه‌های همزه (ا، ئ) آشنا می‌شوند.
 - در پایه سوم ابتدایی: در فصل دوم (برنامه ۳۳ روزه)، در نوزده روز اول دانش‌آموزان علاوه بر یادآوری موارد بالا، برخی دیگر از حروف ناخوانا و همچنین دو پایه دیگر همزه (ؤ-ئ) را نیز می‌آموزند.
 - در پایه چهارم ابتدایی: دانش‌آموزان با قواعد وقف، حروف مقطعه و علامت مد آشنا می‌شوند.
 - در پایه پنجم ابتدایی: دانش‌آموزان با التقای ساکنین آشنا می‌شوند.
 - در پایه ششم ابتدایی: قاعده جدیدی وجود ندارد و دانش‌آموزان در سال‌های گذشته با تمام قواعد روخوانی قرآن آشنا شده و تنها به یادآوری و مرور این قواعد می‌پردازند.
- کلی‌خوانی:** تفاوت دیگر روخوانی با روان‌خوانی این است که در روخوانی دانش‌آموزان از جزء به کل می‌روند؛ یعنی از بخش‌خوانی به سمت شمرده‌خوانی و از حرف و حرکت‌خوانی به سمت کلمه‌خوانی پیش می‌روند، ولی در روان‌خوانی، دانش‌آموزان نه از جزء به کل می‌روند و نه از کل به جزء؛ بلکه آنها کلی‌خوانی می‌کنند، و در این صورت دیگر کمتر به حرکات و علایم توجه می‌شود.
- صحيح‌خوانی یا زیباخوانی:** تفاوت دیگر روخوانی با روان‌خوانی این است که در روخوانی، از دانش‌آموزان درست‌خوانی یا صحيح‌خوانی می‌خواهیم؛ ولی در روان‌خوانی، زیباخوانی یا فصیح‌خوانی را انتظار داریم.
- ✓ **هدف:** تفاوت دیگر روخوانی با روان‌خوانی این است که روخوانی جنبه کمی دارد و روان‌خوانی جنبه کیفی؛ یعنی در روخوانی به دانش‌آموزان می‌گوییم درست بخوان و کمتر اشتباه کن، ولی در روان‌خوانی می‌گوییم با کیفیت بهتری بخوان.
- در روخوانی، اگر دانش‌آموزی جمله یا عبارت را بخواند، نفر بعد بایستی جمله‌ای عبارت دیگری را بخواند؛ یعنی عبارتی را که می‌خوانند باید غیر تکراری باشد و اگر تکرار شود، مهارت شنیداری می‌شود؛ اما در روان‌خوانی، نفر بعد همان عبارت را تکرار می‌کند.

نکات برتر

- مزیت‌های روش دیداری نسبت به روش شنیداری:
- ✓ دانش‌آموز حرکات را می‌بیند و توجه اش نسبت به علایم روخوانی بالا می‌رود؛ یعنی مثلاً دیگر «قُل» را «قُل» نمی‌خواند؛ یا «دَعَا» را «دُعَا» نمی‌خواند.
 - ✓ در روش دیداری، تعمیم‌پذیری به آیات و عبارات جدید وجود دارد.
 - ✓ در این روش، بین آموزش و ارزشیابی هم‌خوانی و هماهنگی وجود دارد.

هدف استفاده از لوحه آموزشی:

بنا به آنچه گفته شد و با توجه به تفاوت‌ها روش دیداری و شنیداری در آموزش قرآن و ذکر مزیت‌های روش دیداری، یکی از ابزارهایی که آموزگاران پایه‌های اول، دوم و سوم ابتدایی بایستی از آن استفاده نمایند، لوح محفوظ یا لوحه آموزشی قرآن است. این ابزار، جزء جدایی‌ناپذیر آموزش قرآن به روش دیداری است. کار با لوحه در تقویت قوه دیداری دانش‌آموزان در امر آموزش بسیار مؤثر است و در حقیقت هدف از کار با لوحه، «شرطی-سازی چشم دانش‌آموزان نسبت به حرکات قرآن» می‌باشد. در حین کار با لوحه، آموزگار اشاره می‌کند و دانش‌آموزان با اشاره او بخش‌بخش می‌خوانند.

نحوه اشاره صحیح به حرکات و عبارات قرآنی:

قبل از کار با لوحه، آموزگار بایستی با انواع اشاره آشنا باشد. در آموزش با لوحه دو نوع اشاره داریم: اشاره ثابت و اشاره متحرک. مقصود از اشاره ثابت این است که دست آموزگار هنگام اشاره به حرکات ثابت است و منظور از اشاره متحرک این است که دست آموزگار هنگام اشاره حرکت می‌کند.

اشاره ثابت:

اشارات ثابت یعنی اشاره است معلم به: «َ» و همچنین الف کوچک بالای حرف خوانا به صورت ثابت است. به عنوان مثال وقتی که الف کوچک، بالای حرف خوانا قرار گرفته باشد اشاره ثابت است. مانند هذا، ذلک؛ ولی اگر الف کوچک از حرف جدا افتاده باشد و روی حرف ناخوانا قرار گیرد، اشاره متحرک است؛ مانند: غلی، ختی. در اینجا به دانش‌آموزان می‌گوییم: بچه‌ها! هر وقت دیدیم الف کوچک از جایش جدا شده، ما هم به سمتش حرکت می‌کنیم. در واقع داریم قاعده‌ای را به دانش‌آموزان یاد می‌دهیم و آن قاعده این است که: «پایه الف مقصوره ناخوانا است»، اما هرگز از این نوع ادبیات استفاده نمی‌کنیم؛ چرا که دانش‌آموز نمی‌داند مقصوره چیست؟ منظور از الف مقصوره چه چیزی است؟ پایه الف مقصوره یعنی چه؟ در واقع از قاعده‌گویی می‌پرهیزیم و تا حد امکان قواعد روخوانی را حین آموزش به ساده‌ترین شکل و به زبان کودکانه بیان می‌کنیم.

■ حال، چند کلمه که در آنها اشاره‌ها ثابت است و نحوه اشاره به حرکات را می‌آوریم:

کلماتی مانند: کَذَلِکَ، اَحَدًا، مَسَدٍ، کَتَبَ را در نظر بگیریم.

■ در بخش‌های دارای اینگونه حرکات، با استفاده از خط‌بر یا وسیله مشابه دیگری به حرکات اشاره می‌کنیم و از دانش‌آموزان می‌خواهیم همه با هم بخوانند. بدین ترتیب که در کلمه «کَذَلِکَ» به حرکت «َ» اشاره می‌کنیم و از دانش‌آموزان می‌خواهیم بگویند: «کَ»، سپس به «الف کوچک» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان با هم می‌خوانند: «ذا، بعد به «َ» اشاره می‌کنیم و آنها می‌خوانند: «لِ» و سپس به «َ» اشاره می‌کنیم و دانش‌آموزان می‌خوانند: «کَ».

لغات برتر

در بین هر اشاره بایستی قدری مکث داشته باشیم. دوم اینکه باید با تأکید بیشتر اشاره کنیم؛ یعنی اینکه پس از هر بار اشاره خط‌بر یا وسیله اشاره را از صفحه جدا کنیم تا دانش‌آموزان تفکیک را احساس کنند. توجه داشته باشیم که ممکن است در یکی دو بار اول، برخی از دانش‌آموزان در هنگام اشاره ما، تنها حرکت را بخوانند که در این صورت به آنها تذکر می‌دهیم که هر حرکت را با حرف آن بخوانند.